

**СУРИЯ АРАБ РЕСПУБЛИКАСИДАГИ ЖАНГАРИЛАРГА ҚАРШИ КУРАШДА
РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИ ҚУРОЛЛИ КУЧЛАРИ ТАЖРИБАСИ”НИНГ
ИСТИҚБОЛЛАРИ**

Sh. Z. Safarov

НХ ва МУ ЈОҚ fakulteti umumqo‘shin tayyorgarligi kafedrası
umumiy taktika sikli katta o‘qituvchisi podpolkovnik

Сафаров Шухрат Зафарович

Подполковник старший преподаватель цикла общей тактики
Южного факультета оперативного командования Университета военной

Аннотация

Маълумки, 2012 йил Сурияда бошланган оммавий тартибсизликлар ва кейинчалик фуқаролик урушининг бошланиши 2015 йилнинг ўрталарига келиб, мамлакат худудининг деярли асосий қисмини турли террорчи ташкилотлар томонидан эгалланишига олиб келди. Ушбу даврга келиб, Сурия худудининг 70% ИШИД томонидан ва 20% бошқа жангари гуруҳлари томонидан назорат қилинган.

Introduction

Хорижий ҳомийлар томонидан кучли ҳарбий, моддий-техник ва ахборот маълумотлари билан қўллаб-қувватлаш орқали жангари тузилмалар стратегик ташаббусга эга эдилар ва мутлақ ғалабани қўлга киритишга ўз ҳаракатларини йўналтирган эдилар. Россия ҳаво-космик кучлари томонидан операцияни ўтказишдан аввал уни синчковлик билан режалаштириш ва тайёрлаш ишлари олиб борилди. Суриянинг худудий яхлитлигини тиклаш бўйича операция режасини уч

босқичда ўтказиш мўлжалланган эди. Ушбу режага асосан, ҳукумат қўшинлари уч ой давомида ноқонуний қуролланган тузулмаларининг асосий қисмини яқсон қилиш ва Сурия-Ироқ чегарасига чиқиши кўзда тутилган эди.

Жанговар ҳаракатларни қатъиятлигини таъминлаш мақсадида ИШИД раҳбарияти ҳужум қилиш объектига бўлинмаларнинг ҳаракатланишида икки усулдан фойдаланган, булар:

биринчи усул – катта тезликда икки, уч ва ундан ортиқ йўналишлардан яширинча ҳаракатланиб бориш ва тўсатдан ҳужум қилиш. Бунда ҳаракатланиш воситаси мақсадида катта калибрли пулемётлар ўрнатилган пикаплардан фойдаланилди;

иккинчи усул - тирик қалқон сифатида гаровга олинган тинч аҳоли ва асирга тушган ҳарбий хизматчиларнинг панаси остида ҳаракатланиш.

Ноқонуний қуролланган жангарилар позиция ва манёврчан мудофаа ҳаракатларини амалга оширишган. Қоидага кўра, мудофаа бир эшелонда захирани яратган ҳолда ташкил қилинган.

Ҳукумат кўшинларининг ҳужуми вақтида жангарилар олдиндан танланган ва тайёрланган позицияларига кетма-кет чекиниш орқали ҳукумат кўшинлари бўлинмаларини олдиндан тайёрланган - оловли қопғал йўналтирганлар. Жавоб зарбасини бериш хавфи пайдо бўлганда, жангарилар тарқалиш билан чекинишни амалга оширганлар.

Террорчилар позиция мудофаани сабот билан олиб боришган. Қаршилик кўрсатиш (мустаҳкамланган худудлар) тугунлари айланма ва кўп ярусли мудофаани олиб боришни ва юқори самарали муҳандислик тизимини таъминлайдиган, асосан аҳоли пунктларида ва

таянч база марказларида, ҳукмрон баландликларда жиҳозланган. Ҳалаб, Пальмира, Ақербат, Дейр-Эз-Зор, Меядин ва Абу-Кемал аҳоли пунктларида мудофаа ушбу тамойил бўйича ташкил этилган эди. Мудофаа жангларида ИШИД тузулмалари террорчи шахидларни ва миналаштирилган автомобилларни кенг кўламда қўллаган.

Россия экспертлари жангариларнинг қатъиятлигини алоҳида таъкидлаб ўтмоқдалар. Душман **50%** таркибини йўқотиш вақтида ўз позицияларини ташлаб кетади деган ҳисоб-китоблар Сурияда ўз тасдиғини топмади. 2017 йилда олиб борилган ёзги-қузги ҳарбий ҳаракатлар даврида жангарилар қажатқич қаршилик кўрсатишган, ИШИД позицияларини эгаллаш учун душманнинг **90 %**гача объектларига оловли талафот етказиш керак бўлган. Жанг вақтида ИШИД отрядлари ўз позицияларини ташлаб кетиш ҳолатлари учрамаган, таянч пунктларини ушлаб қолиш сўнгги жангари қолгунга қадар олиб борилган.

Дара ва ғорларга эга бўлган мураккаб худуд юқори даражада ниқоблаш имкониятини берган, алоҳида позициялар кўшимча тарзда тупроқ тўлдирилган қоплар ва темир тунукалар билан ниқобланган. Тунги кўриш мосламаларидан ҳимояланиш учун позициялар устида жундан тўқилган кўрпалар осиб қўйилган. Ўт очиш воситалари ва техникани оддий ва самарали ниқоблаш мақсадида уларга мой ва қум аралашмаси суркалган.

ИШИД тузулмалари пистирма ҳаракатларини ҳар жойда ва кенг тарзда олиб боришган. Танлаб олинган жойдан келиб чиқиб, пистирмани ташкил қилишнинг бир неча усуллари қўлланилган. Жангариларнинг тактикаси — зарба бер — қоч! тамойили бўйича қисқа қуролли ҳужумдан ва хавфсиз жойга тезлик билан чекинишдан иборат бўлган. Пистирманинг жойи колоннани тўсиш имкониятини берадиган тор дарада танланган.

ИШИД тузилмалари ҳар бир жанг турида алоҳида тайёрланган шахид жангарилардан ташкил топган - ингимаси| гуруҳларини қўллаши алоҳида белгиланган. Сурия қуролли кучларининг асосий кучларини йирик аҳоли пунктларини, мамлакатнинг шимолий ва жанубий қисмини боғловчи транспорт коммуникацияларни ушлаб қолишга йўналтирилган эди. Қуролли Кучларнинг ИШИД жангариларидан умумий

ҳисобда тўрт қарра устунлигига қарамасдан, уларнинг кўп қисми қўриқлаш ва таъминлаш вазифаларини бажаришган. Бундай шароитларда давлатнинг тўлиқ барбод бўлиб кетишига йўл қўймаслик мақсадида Россия қуролли кучлари томонидан ИШИД туркумларини тор-мор қилиш операциясини ўтказишга сиёсий қарор қабул қилинди. Операциянинг биринчи босқичига кўра, 2015 йилнинг сентябрь ойида Сурия ҳудудида қўшинлар (кучлар) туркумининг оператив ёйилиши ўтказилди, унда қуйидагилар амалга оширилди:

Хмейми аэродромида оператив-тактик ва армия авиациясининг авиация гуруҳи (32 жанговар самолёт ва 16 зарбдор вертолётлар);

Ўрта-ер денгизи акваториясида Қора денгиз флотининг жанговар кемалар отряди («Москва» гвардиячи ракета крейсери ва «Сметливый» қўриқлов кемаси);

Каспий денгизиде кемалар зарбдор гуруҳи (таркибиде тўртта кема). Сурия ҳудудини жавобгарлик зоналари бўлинишига мувофиқ, операция бошида етти операция йўналишларида туркумларни ёйилиш тадбирлари амалга оширилди:

сентябрь охирига – —Текислик|, —Шимолий|, —Тоғли|;

октябрь ўрталарига —Марказий|, —Дамашк|, —Пальмира| ва —Жанубий|. Россия Федерация қуролли кучларининг Сурияга ёрдам беришда иштирокининг асосий даври 2015 йилнинг 30 сентябридан бошланди.

Ушбу вақтга келиб, Америка қўшма штатлари томонида раҳбарлик қилаётган Иттифоқ кучлари бир йил давомида ИШИД жангариларига қарши фаол жанговар ҳаракатларни олиб бораётган эдилар. Шу билан бирга, Ислом давлати бу муддат ичида нафақат талафот кўришдан сақланди, балки Суриянинг 70 % дан ортиқроқ ҳудудини ўз назорати остига олганди. Ҳолат ўта хавфли эди, Россияни аралашувисиз яна бир-бир ярим ойдан сўнг, Сурия давлат сифатида ўз фаолиятини тугатар эди.

Операциянинг биринчи ойида Россия Федерацияси ҳаво-космик кучлари авиацияси томонидан 1500 маротаба жанговар парвозлар амалга оширилиб, террорчиларнинг 2000 га яқин объектлари, 250 дан ортиқ турли бошқарув пунктлари, алоқа тармоқлари

ва 51 та тайёргарлик кўриш лагерлари яқсон қилинди. Натижада, душман сезиларли даражада талафот кўрди, бошқарув ва таъминот тизими издан чиқарилди, террорчиларнинг иқтисодий имконияти йўқ қилинди. Кейинчалик, ёзги-кузги ҳаракатлар давридаги операция ғояси бўйича Суриянинг марказий ва шарқий қисмида жойлашган душман туркумини тор-мор қилиш назарда тутилган.

Сурияда шаҳар шароитларида олиб борилган жанговар ҳаракатларнинг ўзига хос хусусиятларини ўрганиб шуни таъкидлаш мумкинки, шаҳар шароитларида ҳудудлар устидан назоратни ўрнатиш замонавий урушларда муваффақият қозонишнинг муҳим шароитларидан биридир.

Шаҳарда жанговар ҳаракатлар олиб боришнинг ўзига хос жиҳатлари шундаки:

биринчидан - аниқ жанговар тўқнашув чизиғининг йўқлиги ва унинг вертикал бўйлаб чўзилганлиги ва чуқурлигидир (ер ости коммуникациялардан тортиб то биноларнинг устки қаватларигача).

иккинчидан – куч ва воситаларнинг манёврларини амалга оширишнинг, ҳамда кўплаб тўсиқларнинг мавжудлигига кўра зирхли техникалардан фойдаланишнинг қийинлиги.

учинчидан – мудофааланаётган томоннинг ҳудуд бўйича маълумотларга эгаллиги бўйича устунлиги.

тўртинчидан – жанговар ҳаракатлар турар жой кварталларида олиб борилиши.

Шубҳасиз, сезиларли даражадаги тинч аҳолининг миқдори кўшинлар ҳаракатлари учун жиддий қийинчиликлар туғдиради ва жанговар ҳаракатлар ҳудудидан тинч аҳолини олиб чиқиш, жойлаштиришни ташкиллаштириш, улар орасида жангариларни аниқлаш тадбирларини ўтказиш учун кўшимча куч ва воситаларни жалб қилишни талаб қилади. Бундан ташқари, шаҳарда тинч аҳолини мавжудлиги оғир қуролларни, шу билан бирга артиллерия ва самолётларни қўллаш имкониятини сусайтирди.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, хулоса ўрнида шуни таъкидлаш мумкинки:

Суриядаги РФ ҚК кўшинлар ҳаракатининг янги усул ва шаклларини такомиллаштиришга йўналтирилган, бошқарув тизими, ўт билан талафот етказишни ривожланиши кўшинларни тайёрлаш бўйича ўтказилган тадбирларни ҳисобга олган ҳолда Низом ва дастурий ҳужжатлар, услубий тавсиялар ва бошқа ҳужжатларни ишлаб чиқишни (аниқлик киритишни) давом эттиришни. Кўшинларга, жанговар таъминотнинг асосий усулларини разведка-қидирув, қуршаб (ўраб) олиш, айланиб ўтиш ва рейд ҳаракатларини пистирма ҳаракатлари билан уйғунликда ҳамда аҳоли яшаш пунктларида асосий тактик ҳаракатлар усулларини фаол машқ қилишга эътибор

қаратишни. РЭЖ бўлинмаларининг махсус ўқувлари давомида РЭЖ куч ва воситаларини қўллашнинг янги усулларини – ахборот-радиоэлектрон бостиришни, душманнинг УУАга қарши кураш ва унинг бошқарув тизимини бостиришни машқ қилишни.

Суриядаги ноқонуний қуролланган тузилмалар томонидан алоҳида мерганлар гуруҳи ва жанговар гуруҳ таркибидаги мерганлар кенг қўлланилган. Одатга кўра, исёнчилар отряди гранатомётчи, мерган ва автоматчилардан ташкил топган. Отряднинг тактик ҳаракати шундан иборат бўлганки, улар объектга яширин тарзда яқинлашган, кейинчалик гранатомётчи нишонга қарата ўт очган, сўнг мерган объектни

қўриқлаётган ҳукумат кучлари аскарини йўқ қилиш, автоматчи эса, ўзининг икки шерикларини ҳимоя қилишидан иборат бўлган.

Кўшинлар жойлашган район яқинидаги иншоотнинг томи ва пастки қаватларини эгаллагандан сўнг, мерганлар гуруҳи жойлашиб, ҳукумат кўшинларининг муҳим нишонларини йўқ қилган. Бундай қисқа кечадиган ҳаракатлардан сўнг, худди шундай яшин тезликда ортга чекиниш амалга оширилган ва шу сабабли ҳукумат кўшинлари қарши жавоб қайтаришга улгурмай қолган. Шу билан бирга, Суриядаги номунтазам (исёнчи) тузилмаларнинг янги ҳаракат усуллари сифатида, исёнчилар томонидан йўлларга қўйилган блок-постларни, мансабдор шахсларни, хавфсизлик ходимларини ва ҳарбийларни қўлга олинишини кўрсатиб ўтиш мумкин. Натижада қидирув учун ажратилган ҳукумат кўшинларининг бўлинмалари исёнчилар томонидан олдиндан ташкиллаштирилган пистирмаларга тушган.

Исёнчилар томонидан авиация зарбаларини қайтариш тактиканинг алмашилишидаги муҳим жиҳат саналади. Ҳукумат кўшинлари тўла ўт ёғдириш қуввати устунлигини сақлаб қолганлиги сабабли, исёнчиларга хориждан кураш олиб боришнинг асимметрик воситалари, яъни танкка қарши воситала Сурия можаросида шаҳар шароитида олиб борилган жанговар ҳаракатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, унда жанга-рилар биноларнинг ён томонидан соат милага қарши ҳамла уюштирган. Бу ҳолат аксарият одамларнинг ўнақай бўлганлиги билан боғлиқ, пана жой чапда бўлганда уларга ўт очиш осон бўлган. Бинонинг бурчаги ўнгда бўлганда, чап елкадан отишга тўғри келган ва бу албатта, ноқулай ва самарасиз бўлган. Шу сабабли жангарилар отрядининг ҳар бир гуруҳида чапақайларнинг бўлишига эътибор қаратилган.

Душманнинг оловидан қочиш мақсадида шаҳарнинг кўп қаватли бинолари орасида жангарилар деворлар бўйлаб ёки бошқа тўсиқлар бўйлаб ҳаракатланган. Шаҳар шароитидаги жанговар ҳаракатларда жангарилар биноларнинг юқори қаватларини

эгаллаб, жанговар позициялар жойлаштирган. Шу билан бирга, жангарилар ҳукумат кўшинлари жойлашган биноларни миналаштириш учун бомбалар ва қўлбола портловчи миналарни қўллаган. Мазкур вазифани бажаришда биноларга портловчи модда ва воситаларни етказиш муаммо саналган. Бундай биноларга боришни ниқоблашда жангарилар томонидан тутун воситалари кенг қўлланилган. Шу билан бирга бино тагидан ер ости йўлларини қазиган ва кейинчалик уларни миналаштирган. Душманни бинолардан тутун қўллаб ҳайдаб чиқариш учун жангарилар қўл гранатасига маҳкамланган қалампирли баллончалардан фойдаланган.

Исёнчи кучлар тактик ҳаракатларида, дунё ҳамжамиятига кечаётган реал воқеалар ҳақида ёлгон ахборотлар тарқатиш, исёнчилар ҳаракатига маҳаллий ҳукуматни ва ҳукумат оммавий ахборот воситаларини (ОАВ) ўз вақтида жавоб қайтаришини тўсиб қўйиш, ўз манфаатида турли халқларнинг этник ва диний зиддиятларини қўллаш, маҳаллий аҳолини ўз томонига оғдириш ва

уларни ҳамкорликка чорлаш ҳамда амалдаги ҳукумат ҳақида дунё ҳамжамиятига салбий фикр уйғотиш мақсадида ахборот-руҳий операцияларини ўтказиш алоҳида ўрин тутган. Ироқ ва Шом ислом давлати тузулмалари алоҳида тайёрланган шахид жангарилардан ташкил топган - Ингимаси|| гуруҳларини қўллаши алоҳида белгиланган, яъни бу гуруҳлар шахид жангарилари жанговар вазифани портлатмай бажариш ҳолатларида тирик қайтиб келишига рухсат берилган). Уларнинг аҳоли орасида сезилмас даражада тарқаб кетиш кўникмалари, ортда жойлашган ҳукумат кўшинларининг объектларига кўп маротаба кириш имкониятини яратган.

Қарши ҳамлаларни қатъий ўтказишда —Ингимаси|| гуруҳлари мудофаанинг шароити энг мураккаб қисмларида қўлланилган. Фақат Фрот дарёсининг ғарбий қирғоғини озод қилиш борасида олиб борилган операцияда —Ингимаси|| гуруҳлари ҳукумат кўшинлари гаубица батареясини яксон қилишга, авиация техникасини йўқ қилиш мақсадида Дэйр-эз-Зор аэродромига киришга, ҳамда ҳужум қилаётган Сурия Араб Республикаси қуроли кучларининг туркумига қарши (Джиход-мобилларда) шиддатли ҳужум қилишга эришган.

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш мумкинки, замонавий қуроли моjarоларнинг ўзига хос хусусиятларидан бири бу - уларнинг террорчилик ҳаракатларига йўналтирилганлиги, уларнинг асосий мазмуни эса, исёнчиларга ва террорчи ташкилотларнинг қуролланган тузилмаларига қарши курашдир. Номунтазам қуролланган тузилмалар ҳаракатининг негизи, асосан, қуроли курашнинг партизанлик усули ва шаклларида, уларнинг асосий ҳаракат усули эса, объектларга ҳужум (босқин)

килиш, блок пост ва назорат ўтказиш пунктларини қўлга олиш, мунтазам қўшинларнинг позицияларини ўққа тутиш, пистирма қўйиш, —Минал ва —Мерганлик урушидан иборат бўлган.

Номунтазам қуролланган тузилмаларнинг ҳозирги ҳаракатлари ҳам аввалгидай турли хил портловчи мосламаларни қўллаш, қотиллик, одамларни кўрқитиш ва ўғирлаш, шантаж, таҳликага солиш каби ҳаракатларни ўз ичига олувчи террорчилик фаолияти бўлиб қолмоқда. Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, қўшинларда жанговар тайёргарлик машғулотларини ўтказиш давомида шахсий таркибни амалий кўникмаларини такомиллаштириш мақсадида шахар шароитида жанговар ҳаракатлар олиб боришнинг янги усул ва шакллари доимий равишда ўргатиб бориш зарур.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Samarov R.S, Ibragimov M.M, Yusupov R.S, Qodirov M.O., – Toshkent 2021. Zamonaviy urush va qurolli to‘qnashuvlar tendensiyasi:
2. Военный энциклопедический лексикон/под редакцией Зедделера Л.И., издание второе.
3. Тоффлер Э. Война и антивоина.. что такое война и как с ней бороться.Как выжить на пороге XXI века.-М.: АСТ: 2005.
4. Современное вооружение в войне. – М.: РАРАН-РИА, 1994.-С51-52.
5. Олий мактабининг мустақил тадқиқотчиси Ш.Тўйчиев —бугунги кунда сурия можаросини бартарафэтишда туркиянинг роли мавзусида маърузаси.
6. ЎР ҚК Академияси Қўмондонлик-штаб факультети 2-босқич тингловчиси майор 3.Махаммадиевнинг: —Сурия Араб Республикасидаги жангариларга
7. ЎР ҚК Академияси —Чет эл армияларининг тажрибасини ўрганиш кафедраси ўқитувчиси подполковник М. Нажимовнинг Замонавий қуролли тўқнашувлардаги тактик ҳаракатларнинг янги усуллари ва шакллари мавзусида маърузаси
- 8.Интернет ахборотлари